

Wagner Péter

Felkelők lappal és Kalasnyikovval

Afganisztán 2001 óta ismét a nemzetközi érdeklődés homlokterébe került, és egyre-másra jelennek meg az országgal foglalkozó ismeretterjesztő vagy szakkönyvek. Egyes munkák a biztonság, mások a fejlesztés, megint mások az elméleti konstrukciók oldaláról közelítik meg a konfliktust. A 2001 óta folyó politikai és gazdasági helyreállítás összetettsége miatt óriási igény van olyan könyvekre, amelyek nem a közép-ázsiai ország történelmével, általában vett politikai folyamataival foglalkoznak, hanem egy-egy szűkebben vett területet igyekeznek minél jobban feltárni.

Az elmúlt évek „slágerterméke” a kábítószer-termelés gazdaságtana volt, azaz miként vált lehetségessé, hogy egy országban minden erőfeszítés ellenére évről évre nőjön a mák- és cannabistermesztés. Ma már szinte közismert tényként kezeljük, hogy Afganisztán adja a világ ópiumtermesztésének több mint 90 százalékát, de hála a kutatásoknak, a szakértők ma már azt is tudják, hogy az afgán farmer milyen feltételekkel térne át „legális” növények termesztésére, milyen módon épülnek egymásra az afgán és a transznacionális bűnözői hálózatok, s hogy miért futottak mindig zátonyra a nemzetközi erők és az afgán kormány megoldási kísérletei.

2006 ősze óta a kábítószer mellett a tálib mozgalom ismételt megerősödése jelenti talán a legnagyobb problémát Dél- és Kelet-Afganisztánban. A nemzetközi erők (ISAF) ebben az évben állandósították jelenlétüket ebben a két országrészben, és egyre erősödő ellenállással találták szem-

be magukat. Meglepetés volt ez a javából, hiszen nem elszórta működő, néhány fős felkelő egységekkel kellett felvenniük a küzdelmet, hanem egész járásokat birtokló, több száz fős, összehangoltan harcoló tálib egységek keresztezték az afgán kormány és a brit, holland vagy kanadai katonák szándékait. Ezekről az eseményekről mindezülig csak az újságírók tudósításaiból lehetett értesülni, s ez természetesen nem tette lehetővé a nagyobb folyamatok, összefüggések nyomon követését.

Antonio Giustozzi *Koran, Kalashnikov and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan* című munkája az első kísérlet arra, hogy keretbe foglalja az elmúlt három év eseményeit, és magyarázatot kínáljon arra, miként volt lehetséges, hogy a 2001-ben szétkergetett, de nem legyőzött tálib mozgalom manapság sok tekintetben képes felvenni a versenyt a világ legmodernebb hadseregeivel.

A könyv nem terjedelmes, mindössze hat fejezetből áll, s ennek megfelelően rendkívül feszes, tárgyira törő munka. Szerzője olyan gyakorlati kérdések köré szerkesztette, mint a legitimitáció problémája, a neotálib mozgalom struktúrája, stratégiája és taktikai tevékenysége. Emellett külön fejezetben foglalkozik a toborzás rendkívül összetett jellegével és a felkelők elleni erőfeszítésekkel. Mint azt az előszóban is bevallja, Giustozzi megkíméli az olvasót a különböző elméleti konstrukciók felvonultatásától vagy egy újabb rendszer felállításáról, s biztosak lehetünk benne, hogy ez sok olvasó szemében előnyt fog jelenteni. Az ilyen jellegű monográfiáktól talán kicsit szokatlanul a feje-

zeteket és alfejezeteket a szakdolgozatokban megszokott pontokba és alpontokba szedi, amivel talán az lehetett a célja, hogy a könyv egészen átvonuló keresztívatkozások nyomán követését megkönnyítse.

Az első bekezdéstől nyilvánvaló a munka újszerű látásmódja és frissessége. Főbb megállapításai közül mindenképpen kiemelhetjük az egykori tálib és a szerző által bevezetett kifejezéssel neotálib mozgalom közötti eltéréseket. Mindezek annak ellenére állapíthatók meg, hogy a legfelső vezetői szint az elmúlt időszakban nem nagyon változott. A kulcsemberek tartott és a mozgalom alapítójaként aposztrofált Omar molla a mai napig szabadlábon van, csakúgy, mint a legszűkebb környezetéhez tartozó számos egykori, szintén molla harcostársa.

Melyek tehát a fő különbségek? A neotálib mozgalom megállapítása szerint sokkal inkább integrálódott a nemzetközi dzsihádisták mozgalmak hálózatába. Ezen a csoportokon keresztül nagyon gyorsan és viszonylag hatékonyan voltak képesek átvenni a taktikai szinten alkalmazott új eszközöket, harceljárásokat, s ezen elsősorban a legtöbb halálos áldozatot követelő távirányítású pokolgépek (*Improved Explosives Device – IED*) és az öngyilkos merénylők alkalmazását kell értenünk.

A neotálibok nyilvánosságához való viszonya szöges ellentétben áll a tálib mozgalom 2001 előtt tapasztalt bezárkózó, sértődött hozzáállásával. Mint azt a recensensnek 2006 nyarán Kabulban egy magas rangú brit katonatiszt is hosszan bizonygatta, a nemzetközi erők és felkelők valóságos médiaháborút folytatnak nemcsak az afgán lakosság, hanem a külföldi közvélemény befolyásolására is. A tálibok ma már gyakorlatilag mindenről video- vagy DVD-felvételt készítenek, amelyek aztán szabadon hozzáférhetőek Pakisztán

és Dél-Afganisztán bazárjaiban. A nyugati világot sokkoló lefejezések bemutatása ugyanazt a célt szolgálja, mint a saját weboldal (ami persze nem az afgán olvasóközönség számára készül), vagy az illegálisan működő rádióadó. Korábban arra sem volt példa, hogy nyugati újságírók vagy forgatócsoportok tálib egységekkel dolgozzanak együtt, vagy harctéri parancsnokokkal készítsenek interjút.

A könyv talán egyik legnagyobb értéke a folyamatok gyakorlati példákkal illusztrált bemutatása. Az idézett forrásokat tekintve ennek kapcsán találjuk a munka legnagyobb „hozzáadott” értékét. A mindenki által olvasható nyílt források (újságcikkek, tanulmányok stb.) mellett a szerző terepmunkája során rengeteg emberrel találkozott és készített interjút. Kandahári törzsi vezetők, ISAF katonai parancsnokok, az UNAMA (az ENSZ afgán ernyőszervezete) tisztviselői, nem kormányzati szervezetek munkatársai, belső vagy „félnyilvános” dokumentumok – mind olyan információs bázis, amely a legtöbb esetben elérhetetlen az egyszerű halandók és kutatók számára. Az ilyen jellegű szakkönyvek gyakori hiányossága, hogy az olvasó képtelen követni az események helyszíneit, ám Giustozzi könyve jól megrajzolt térképekkel mutatja be a tálib betörések különböző irányait, az egyes offenzívák céljait vagy Dél-Afganisztán törzseinek elhelyezkedését.

A könyv nem kíván mindenre választ adni, nem olvasunk benne a fejlesztési tevékenység ellentmondásairól, a kabuli politikai elit hatalmi harcáról vagy a nemzetközi közösség erőfeszítéseiről. A szerző végig a neotálibokra és elsősorban fő tevékenységi területükre, Dél-Afganisztánra koncentrál. Ott viszont annyira alapos, hogy gyakran nemcsak a tartományi szintű lokális politikába látunk bele, hanem egy-egy kiemelten veszélyeztetett járás konfliktusaiba is bepil-

lantást nyerünk. Ezeket a részeket olvasva válik nyilvánvalóvá, hogy ezt a felkelést is csak részben mozgatják ideológiai szándékok: miként ez mindig is jellemző volt az évtizedek óta folyó afgán polgárháborúra, gyakorta két törzsi vezető, hadúr személyes konfliktusa, családi kapcsolatai játszanak meghatározó szerepet abban, hogy egyes vidékeken képes-e vagy sem megvetni a lábát a tálib mozgalom.

A neotálibok befolyása az elmúlt években egyre erősödik, és valószínű, hogy ez folytatódik a közeljövőben. A folyamat természetesen nem egyoldalú. A szemben álló nemzetközi haderő is fejlődőképes, és folyamatosan tanul a hibáiból. A kezdeti, pusztán erődemonstráción alapuló fellépés már sokat szelődött. A politikai döntéshozók, de főleg a katonai vezetők megértették, hogy a katonák önmagukban nem tudják szavatolni a békét, de még az apróbb sikereket sem.

Az átlag afgán ember a biztonságot egyszerű áruként hajlamos kezelni, a mellé áll, aki biztosítja számára. A fejlesztés szere-

pének felértékelődése ennek a felismerésnek a része, de ide tartozik az is, hogy a helyi társadalom és az elit jobb megismerése, az erőviszonyok pontos feltérképezése is elég lehet néha egy rossz döntés elkerüléséhez, vagy egy újabb lokális konfliktus megakadályozásához.

Antonio Giustozzi könyve vizsgált témájánál fogva mérföldkő a 2001 utáni Afganisztánnal foglalkozó szakirodalomban, s bár önálló olvasmányként is kiválóan megállja a helyét, igazi értelmét akkor nyeri el, ha az olvasó megismerkedik egy olyan könyvvel is, amely bemutatja a 2001 előtti tálib mozgalmat is. Így van ugyanis csak lehetőség arra, hogy összehasonlítási alapot nyerjünk, és felismerjük, hogy bár a vezetés és a név azonos, 2001 óta nemcsak Afganisztán indult el a fejlődés útján, hanem a tálibok is.

(Antonio Giustozzi: *Koran, Kalashnikov and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan*. New York, 2008, Columbia University Press, 259 o.) ■